

41. Яворський Ю. Лист до І. Франка від 15 січня 1892 р. з с. Доброгостів пошти м. Дрогобича / Ю. Яворський. – ІЛ. – Ф. 3. – Спр. 1607. – С. 467–470.
42. Яворський Ю. Лист до І. Франка від 20 березня 1892 р. з с. Доброгостів пошти Дрогобича / Ю. Яворський. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1607. – С. 539–542.
43. Яворський Ю. Лист до І. Франка від 7 лютого 1897 р. з с. Доброгостів пошти м. Дрогобича / Ю. Яворський. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1635. – С. 489–492.
44. Яворський Ю. Лист до І. Франка від 8 березня 1897 р. з с. Доброгостів пошти м. Дрогобича / Ю. Яворський. – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1610. – С. 345–346.
45. «Gazeta Naddniestrzańska». Листівка до І. Франка від 19 листопада 1886 р. з м. Дрогобича / «Gazeta Naddniestrzańska». – І. Л. – Ф. 3. – Спр. 1615. – С. 603–604.
46. Blazejovski D. Historical Schematism of the Eparchy of Peremyśl and Apostolic Administration of Lemkivshchyna (1828-1939) / D. Blazejovski. – Львів, 1995. – 1008 с.
47. El. Do Iwana F. We Lwowie / El. // Gazeta Naddniestrzańska. – 1885. – № 19. – S. 6.
48. [Solecki E.] Kolonizacya Rusi / [E. Solecki] // Gazeta Naddniestrzańska. – 1884. – № 14. – S. 2.
49. Tichy F. Julian Javorskij / F. Tichy. – Bratislava, 1937. – 450 s.
50. [Franko I.] [Solecki E-L.] / [I. Franko] // Kurjer Lwowski. – Lwów, 1896. – nr. 60. – 29 lutego. – S. 4.

УДК 94(477.83)

Микола ГАЛІВ,
м. Дрогобич

ШКІЛЬНИЦТВО СЕЛА ЛУЖОК ДОЛІШНІЙ (XIX – ПОЧАТОК XX ст.)

У статті проаналізовано розвиток шкільної освіти с. Лужок Долішній протягом XIX – початку XX ст., зокрема визначено основні етапи розвитку шкільництва в селі окресленого періоду, охарактеризовано особистісний склад педагогічних кадрів, окреслено чисельність та фреквенцію учнівського контингенту, досліджено зміст навчально-виховного процесу в школі, розкрито рівень матеріального забезпечення освітнього осередку.

Ключові слова: школа, вчителі, учні, навчання, Лужок Долішній (XIX – поч. XX ст.)

Haliv M. The schooling of village Luzhok Dolishnyi (XIX – early XX century). The article examines the development of school of village Luzhok Dolishnyi during the XIX – early XX century, including the main stages of schooling in the village above mentioned period, characterized by personal staff of teachers, outlines the number

and visiting student contingent, the content of the educational process at school was studied, the level of material support educational center was solved.

Key words: school, teachers, students, teaching, Luzhok Dolishnyi (XIX – beg. XX century)

Постановка проблеми. Історія національної освіти, як і історія народу в цілому, крім загальної, завжди має ще й краєзнавчу площину досліджень. З огляду на актуалізацію історично-краєзнавчої проблематики, в сучасній історичній науці вагомим значення набуває вивчення одного з найважливіших аспектів життя людини та громади – системи освіти, яка репрезентувалася передовсім місцевим освітнім осередком, школою. Такі напрацювання на історично-краєзнавчому, мікроісторичному рівні дають змогу з'ясувати деталі історичного процесу, більш прискіпливо й акумульовано розглянути трансформаційні процеси в освіті. У цьому контексті цікавою видається, зокрема, історія шкільництва села Лужок Долішній на Дрогобиччині.

Аналіз досліджень. Цілісного опублікованого дослідження історії Лужецької школи наразі немає. Однак історіографічною основою нашої роботи стали праці учених XIX – поч. XX ст. М. Лозинського [7], Ф. Свистуна [13], І. Филипчака [18], І. Франка [19; 20], Г. Шмідта [48] тощо, де висвітлено загальні тенденції розвитку народного шкільництва, його мережу, реформування, матеріальне становище. Польські освітні діячі і дослідники Б. Барановський [32], М. Барановський [33], Т. Ф'ютовський [35] значну увагу присвячували власне польському вчителю, позитивно оцінюючи значне зростання його чисельності. Нужденне становище галицького вчителюства яскраво описав З. Маєр [38], навівши безліч прикладів безправ'я та вбогості сільських дидакалів. Українські радянські педагоги Л. Баїк та Б. Мітюров [1], характеризували «імперіалістичну» політику австрійського уряду щодо народного шкільництва, підкресливали погане матеріальне забезпечення педагогів. Сучасні українські і польські дослідники (В. Благий [2], Ф. Жеменюк [41], Р. Пельчар [39; 40], Р. Петрів [11], В. Стинська [15], Б. Ступарик [16; 17], Л. Шологон [30] та ін.), вивчали кількісні та якісні показники галицького початкового шкільництва учителів, аналізували політику віденської влади та Краєвої шкільної ради щодо його розвитку, з'ясовували проблему підготовки педагогічних кадрів, модернізації змісту навчально-виховного процесу та ін. Певне значення для нас мають і краєзнавчі публікації М. Галіва [3], Б. Добрянського [4], В. Лаби [6], П. Сов'яка [14], В. Ханаса [21], де висвітлено окремі факти із життя шкільництва сіл Дрогобиччини.

Мета статті – проаналізувати розвиток шкільництва у с. Лужок Долішній протягом XIX – початку XX ст., що передбачає розв'язання та-

ких завдань: 1) з'ясувати питання заснування школи в селі; 2) визначити основні етапи розвитку шкільництва в селі окресленого періоду; 3) охарактеризувати особистісний склад педагогічних кадрів; 4) окреслити чисельність та фреквенцію учнівського контингенту; 5) дослідити зміст навчально-виховного процесу в школі; 6) розкрити рівень матеріального забезпечення освітнього осередку.

Виклад основного матеріалу. Про дату виникнення організованого шкільного навчання в селі Лужку Нижньому точних даних не маємо. Зважаючи на загальні історичні обставини розвитку шкільництва в галицькому регіоні, можемо говорити про виникнення постійної школи на теренах села лише щодо кінця XVIII – початку XIX ст. Власне, у XVIII ст. у галицьких селах набувають поширення парафіяльні школи, де вчителювали місцеві парохі або дяки. Поштовх до поширення таких закладів дали постанови Замойського синоду уніатської церкви (1720 р.), які зобов'язували єпископів, парохів і деканів дбати про відновлення парафіяльних шкіл і слідкувати за тим, щоб «хлопці виховувались на основі віри, ... знали напам'ять: «Отче наш», «Богородице Діво», «Символ Віри», Заповіді Божі і Церковні, і відповідно до віку вивчали весь катехизм, а крім того, вміли читати і писати» [12, 255]. На жаль, ми не маємо можливості опрацювати візитаційні описи Лужецької церкви XVIII ст. (вони зберігаються в Перемишльському архіві), які б пролили світло на початки шкільництва в селі.

Ситуація у сфері народної освіти дещо змінилася з приєднанням Галичини до Австрійської імперії. 4 грудня 1774 р. австрійський уряд своїм декретом зобов'язав галицьке губернаторство широко запроваджувати народну освіту як у містах, так і в селах і вводив загальнообов'язкове навчання (шкільний примус проіснував до 1812 р.) [11, 153–154]. У більшості сіл, де було 90 – 100 дітей шкільного віку (6 – 12 років), мали утворюватися парафіяльні школи, турбота про які покладалася на місцеву владу і духовенство [5, 22]. Подібна позиція держави і церкви дала поштовх поширенню парафіяльного шкільництва. Тож, можливо, небезпідставно польський дослідник парафіяльного шкільництва Перемишльської землі Р. Пельчар, посилаючись на В. Кумора, твердить, що біля 1780 р. церковні школи діяли майже в кожній парафії [39, 49].

Припускаємо, що саме у той час було утворено школу в Лужку Долишньому. Згідно зі шкільним шематизмом 1865 р., школу в цьому селі було засновано у 1799 році [29, 35]. Однак маємо підстави сумніватися в цій даті. Річ у тім, що під час роботи в селі шкільної повітової комісії 1882 р., яка розглядала земельний спір між місцевими церквою та школою, було роздобуто з архіву коротку історичну довідку про школу. У ній

зазначалося, що 30 листопада 1799 р. місцевий парох о. Кострицький виділив на утримання дяка-вчителя ділянку ґрунту, однак школа-дяківка тоді так і не постала. Лише наступний парох о. Василь Лещинський, через декілька років після призначення на парафію в Лужку Долішньому (1801 р.) власним коштом заклав школу [22, 43зв.]. Припускаємо, що це відбулося після прийняття в імперії Габсбургів шкільного закону під назвою «Політична устава шкільна» (11 серпня 1805 р.), відповідно до якого в кожній місцевості, де знаходиться парафіяльний священник та ведуться метричні книги, має бути парафіяльна школа [16, 60]. Як відомо, у парафії Лужок Долішній на той час велися метричні книги, а отже, юридичних перешкод для створення школи не існувало. Діяльність школи в селі було зафіксовано єпископською візитацією парафії 15 травня 1816 р. [31, 11], тож саме цю дату вважаємо датою першої писемної згадки про школу.

Лужецька парафіяльна школа (*Schola Parochialis*) зафіксована у державному крайовому шематизмі 1820 р. [42, 582], одному з перших церковних шематизмів Перемиської єпархії за 1830 р. [44, 96]. Згадується вона і в церковних шематизмах 1831, 1833, 1835 рр., [45, 93; 46, 118; 47, 106–107], а також у шкільному шематизмі 1837 р. («Порядок шкіл народних у діоцезії Перемиській обряду греко-католицького») [49, 24].

Аналізуючи історію школи в Лужку Долішньому, можна, на нашу думку, виділити *декілька етапів її розвитку*.

Перший етап охоплює поч. ХІХ ст. – 1865 рр. і характеризується існуванням у селі найнижчого рівня народної школи – парафіяльної. «Парафіяльна школа, – писав про цей тип навчальних закладів відомий дослідник історії Бойківщини І.Филипчак, – була закладана виключно для потреб церкви і за її средства. Державні влади в відкриттю таких шкіл не брали ніякої участі, творено її де-не-де на приказ церковної влади. Сільський священник поручав науку в парафіяльній школі свому дякові, найчастіше в його хаті. Рада громадська з вїйтом на чолі згодила за невеличку суму грошей цього дяка, і він вчив звичайно кілька або кількнайцять «цікавих» до книжок хлопців читати церковні книги, а часом писати, коли сам умів скоропись» [18, 97]. На жаль, інформації про цей період існування школи в Лужку Долішньому залишилося небагато. Про неї існують згадки в шкільних шематизмах Перемиської єпархії за 1851, 1855, 1860, 1865 рр., а також у шематизмі Королівства Галіції і Лодомерії за 1870 р.

Другий етап (1865–1875 рр.) – діяльність тривіальної школи в Лужку Долішньому. Перетворення школи з парафіяльної у тривіальну було затверджено губернїальним декретом. І. Филипчак у своєму знаному

дослідженні історії шкільництва на західній Бойківщині зауважив, що 1865-й рік «приніс бойківському підгір'ю аж 8 тривіальних шкіл» у селах Лужок Долішній, Білінка Мала, Береги, Гординя, Кульчиці, Містковичі, Літиня та Рихтичі [18, 87]. Повітовий уряд в Дрогобичі розпорядженням від 12 травня 1865 р. № 3244 постановив утворити «школу тривіальну в Лужку Дольному» [22, 43зв.]. Фундаційний акт організації тривіалки в селі датується 14 липня 1865 р. [22, 8зв.]. На жаль, його зміст наразі залишається невідомим, – знаємо лише, що право призначення учителя до цієї школи традиційно отримала греко-католицька Перемишльська єпископська консисторія. Характеризуючи цей рівень навчальних закладів, І.Филипчак писав: «Хотя й тривіальна школа давала селянинові дуже скупий обсяг відомостей і не впливала на розвій самостійного думання людини, а вправляла лише пам'ять, все-таки держава оснувала її на своїм законі, і школа ця сповняла функцію державної інституції, по думці, проголошеній в другій половині XVIII ст. французькими фізіократами. Була вона сурогатом державно-народної інституції для потреб держави як такої, а не виключно для потреб церкви, хотя й церква мала над нею нагляд і контролю, але з рамени держави» [18, 96–97].

За законом 1805 р. тривіальні школи належало закладати у селах (і містах), де ведуться метричні парафіяльні книги або, де цього вимагають інші потреби. Відповідно до цього ж правового документу, тривіальні школи склалися з трьох курсів: підготовчого (елементарного), першого (термін навчання – два роки) і другого (термін навчання – чотири роки) класів. Щоправда, другий клас селянські діти майже не відвідували. Чисельність учителів у тривіальних школах залежала від кількості приміщень у розрахунку: одна навчальна кімната – один учитель, декілька кімнат – один учитель і помічники (молодші учителів) [16, 60–61].

Третій етап (1875–1919 рр.) – існування етатичної (державної) школи. Зауважимо, що виведення шкіл з-під впливу й нагляду церкви було започатковано австрійською конституцією 21 грудня 1867 р., артикул 17-й якої надавав державі право управління і нагляду за освітою, лише навчання релігії покладав на церкву та релігійні громади. Народна школа повинна була перетворитися на інтерконфесійний заклад, з якого усунуто вирішальний духовний вплив церкви, а освіту і виховання передано в руки світських осіб. Крім того, 25 травня 1868 р. були прийняті так звані віросповідні закони, один з яких відокремлював школу від церкви [65, 9–11]. Остаточну крапку у справі створення етатичної народної школи поставив закон про шкільництво від 14 травня 1869 р.

Однак, реорганізація шкіл в краї дещо затягнулася. Це було пов'язано з поступовим формуванням нової краєвої освітньої адміністрації на чолі

з Радою шкільною крайовою (далі – РШК) (розпочала діяльність 24 січня 1869 р.), у підпорядкуванні якої в 1871 р. з'явилися ради шкільні окружні. Задля регламентації процедури реорганізації шкіл РШК 28 лютого 1872 р. розробила спеціальні вимоги, а для визначення головних засад діяльності етатичних шкіл 2 травня 1873 р. затвердила краєвий шкільний статут. Власне на основі цих документів, а також за рішенням окружної шкільної ради в Самборі для вивчення можливості реорганізації школи в селі Лужок Долішній діяла комісія у складі: шкільний інспектор Антоній Бартковський, місцеві священик о. Іван Ясеницький та війт Микола Фідик [22, 6]. Комісія 2 травня 1874 р. детально вивчила стан справ Лужецької школи (матеріальне забезпечення, кваліфікацію і оплату праці єдиного на той час вчителя, фриквенцію учнів тощо), склавши відповідний протокол. Власне у ньому голова комісії А.Бартковський зробив однозначний висновок про необхідність визнання школи етатовою [22, бзв, 9зв.]. На основі протоколу комісії Самбірська окружна шкільна рада 31 травня 1874 р. ухвалила рішення про реорганізацію школи в Лужку Долішньому [22, 4зв.]. Спираючись на цю ухвалу шкільної ради Самбірської округи (циркулу), РШК 8 червня 1875 р. затвердила Лужецьку школу у статусі етатичної. Цією ж постановою вона перетворила гміну Лужок Долішній разом з поміщицькою садибою у єдиний шкільний «закрес» (осяг), на який покладалося утримання школи [22, 2]. Тож новий 1875/1876 навчальний рік початкова школа в селі Лужок Долішній розпочала як етатична, коедукативна, з руською мовою навчання.

Лужецька школа у цей період з однокласної перетворилася на двокласну. Вже у березні 1889 р. краєвий шкільний інспектор зі Львова Болеслав Барановський, візитуючи разом з шкільним окружним інспектором Владиславом Гамплом 8 шкіл в Дрогобицькому повіті, серед них і в Лужку Долішньому, зауважив, що тамтешній вчитель поділив учнів на два відділи – старших і молодших школярів. Поважний чиновник рекомендував Дрогобицькій окружній шкільній раді утворити з нового року в цій школі «управильнені» (регулярні) відділи, групуючи молодь відповідно до «віку і розвитку умислового» [23, 58]. Мабуть, у 1905 р. в школі було утворено надетатовий (непостійний, позаштатний) клас, на що вказує поява другого вчителя [62, 556]. 26 березня 1912 р. Дрогобицька ОШР звернулася з листом до РШК з проханням перетворити школу в Лужку Долішньому на двокласну, оскільки для цього є всі підстави та умови (наявність шкільних кімнат, чисельність учнів, існування надетатового класу тощо) [23, 70]. Львівські шкільні власті незабаром дали на це дозвіл, внівши відповідні корективи до «організаційної ухвали» щодо Лужецької школи [23, 68зв.]. На 1 лютого 1919 року (період Західно-

української народної республіки) в Лужку Долішньому діяла двокласна українська школа з трьома відділами [25, 4].

Аналізуючи кількісний і якісний стан *педагогічних кадрів* школи с. Лужок Долішній, зауважимо, що першим учителем, про якого йдеться в історичних джерелах (1820 р.), був священник о. Василь Лужецький [42, 582]. Сільським парохам, з огляду на свої чималі душпастирські обов'язки, складно було приділяти повноцінну увагу навчанню дітей. Тож вони прагнули знайти відповідного вчителя, який б водночас виконував функції дяка. Зрештою, таку особу вдалося відшукати й для Лужецької школи. В одній з куренд перемишльського єпископа від 20 квітня 1826 р. йдеться про дяковчителя Івана Денекевича (Denekiewicz Joanes adjutor scholae parochialis in Łużek dolny cirkuli Samboriensis et decanatus Mokrzanensis), який, щоправда, помер 5 вересня 1825 р., залишивши дружину з чотирма дітьми [9, 253] (проте у державному шематизмі 1826 р. він усе ще задекларований як учитель парафіяльної школи в Лужку Долішньому [43, 572]). Церковний шематизм 1831 р. подає ім'я вже іншого вчителя – дяка Андрія Леховина (Andreas Lichowin) [45, 106–107]. Працював він, очевидно, протягом 1830-х років, оскільки про нього згадують церковні та шкільні шематизми 1833, 1835, 1837 рр. (Andreas Lichowin), а також І. Филипчак (під 1836 роком) [46, 118; 47, 93; 49, 24; 18, 100]. Уже 1851 р. в парафіяльній школі Лужка Долішнього дітей навчав дяк Яків Билілський (Білінський) [28, 22], а в 1855 – 1860 рр. – дяк Теодор Петрик [27, 24; 10, 23]. «Шематизмом шкіл народних» 1865 р. зафіксовано в Лужецькій школі іншого вчителя (на цей раз уже не дяка, а «сотрудника» – помічника вчителя) – Теофіля Нижанківського [29, 35]. Він, очевидно, недовго затримався в Лужку Долішньому, бо вже 1867 р. у тамтешній тривіальній школі вчителював учитель Ігнатій Смишкевич [18, 122]. Останній, мабуть як й інші, пропрацював лише декілька років: за даними реорганізаційної комісії в 1871/72 навч. році в школі взагалі не було вчителя, а отже, й навчання [22, 9].

До конституції 1867 р. і релігійних законів 1868 р. право призначення вчителя належало церкві, у даному випадку греко-католицькій консисторії Перемиської єпархії. Лише рішенням від 24 листопада 1871 р. це право перебрала окружна шкільна рада, а 28 лютого 1872 р. – РШК, що підтверджувалося статутом від 2 травня 1873 р. Зауважимо, що реорганізаційна комісія на чолі з Антоном Бартківським у своєму протоколі від 2 травня 1874 р. пропонувала не призначати на «новий етат» до уже «етатової школи» тамтешнього учителя Степана Гету (Гета), оскільки він не володів відповідною вчительською кваліфікацією, й рекомендувала Самбірській шкільній окружній раді оголосити конкурс на посаду

вчителя [22, 7]. Це, безумовно, було зроблено, й новим учителем став Михайло Пик, який працював протягом 1875–1877 рр. [50, 445; 51, 438]. Наступні десять років учителі Лужецької школи змінювалися з калейдоскопічною швидкістю, працюючи, здебільшого, рік або два. У 1878 р. посаду тимчасового вчителя зайняв Іван Матисевич, якого незабаром замінив Юрій Держко [52, 427; 53, 400]. Згідно із краєвими шематизмами, на 1882 р. у Лужку Долішньому учителював Михайло Німилович [54, 400], 1884 р. – Гілярій Чайковський [55, 380], 1885 р. – Антоній Надольський [56, 380], 1886 р. – Ян Німентовський [57, 380], 1887–1888 рр. – Юлія Шнейдер (відома українська письменниця Уляна Кравченко, яка після одруження з Я. Німентовським згадувалася в офіційних документах під прізвищем чоловіка) [58, 380; 59, 380].

Краєвий шкільний інспектор Б. Барановський у звіті від 10 квітня 1889 р. констатував, що школа в Лужку Долішньому «часто міняла вчителів некваліфікованих». Слід, однак, зазначити що високопосадовець прихильно відгукнувся про тогочасного вчителя Олександра Гіжовського, який обійняв керівництво Лужецькою школою у жовтні 1888 р. Відзначивши, що останній працює вчителем із 1872 р., інспектор підкреслив його методично правильне «поступовання» під час навчання дітей, належне і коректне ведення шкільних актів та книг [23, 58–58зв.]. «Вчитель тамтешній Гіжовський виказав при візитації добру здібність до дієвого надання науки предметів свіцьких», – резюмував, зрештою, Б. Барановський [23, 68]. Зрештою, О. Гіжовський користувався симпатіями шкільних урядовців (можливо, також з огляду на своє польське походження), що дозволило йому пропрацювати в Лужецькій школі десять років (1888 – 1898) [60, 515].

На межі XIX – XX ст. провадити педагогічну працю в селі Лужок Долішній випало Анжею Яблонському (1899 – 1906) [61, 515; 63, 580]. Як відомо, шкільний закон від 14 травня 1869 р. узалежнював кількість вчителів у школі від числа учнів: якщо останніх налічувалося понад 80, то запроваджувалося дві учительські посади, якщо понад 160 – три посади, і т.д. [16, 111]. 1905 року в А. Яблонського з'явилася помічниця – тимчасова вчителька Олександра Сілецька [62, 556]. Вони обоє працювали ще в наступному році, а вже 1907 р. педколектив школи докорінно оновився, оскільки обидві посади зайняло подружжя Григорія та Леонадії Винницьких [64, 580]. Григорій (Гринь) Винницький (1878 року народження) розпочав педагогічну кар'єру 1901 р., а в Лужку Долішньому працював керівником школи й тимчасовим учителем, його дружина – надетатовим. У 1912 р. школу було перетворено у двокласну, а педагогічний штат затверджено у складі двох осіб: вчителя-керівника школи і

вчителя сталого (постійного) [23, 68зв.]. За «Календарем «Тижневика Дрогобицького» в школі Лужка Долішнього на 1913 р. навчальний процес продовжувало провадити подружжя Винницьких [36, 65].

Наступний документ, в якому йдеться про педагогічні кадри Лужецької школи, є «Виказ учительських сил перед 1 падолиста 1918» (підписаний референтом Дрогобицької окружної шкільної ради ЗУНР Іваном Ліщинським). У ньому названо двох педагогів українців: 23-річну Елену Чижович та 35-річного Гриня Винницького [25, арк. 24, 30]. Однак, документ «Виказ шкіл народних і виділових в місті Дрогобичі і окрузі» свідчить, що напередодні 1 листопада 1918 р. у школі працювало три вчителі, а на 1 лютого 1919 р. залишилося два [25, 4]. При цьому, на 15 січня 1919 р. в школі зафіксували лише одного педагога – 32-річну Леонору (Леокадію) Винницьку, а Гриня Винницького подано як учителя в Дрогобичі [25, 14–14зв.]. Цікаво, що серед 202 вчителів шкіл Дрогобицького повіту, які в середині січня 1919 р. склали присягу на вірність ЗУНР [26, 1–6] не було жодного вчителя із с. Лужок Долішній.

Окреслення чисельності *учнівського контингенту* школи у Лужку Долішньому слід розпочати зі згадки в опрацьованих З. Будзінським візитаціях греко-католицьких церков Перемишльської єпархії 1780-х років про те, що в парафії (з присілком Кавне) налічувалося 677 осіб, з них 40 католиків та 17 жидів [34, 234]. Якщо припускати що чисельність дітей шкільного віку коливалася в межах 10 % відсотків, то в селі мешкало приблизно 60 потенційних учнів. Однак, число дітей шкільного віку (в Австрійській імперії – 6–12 років) і кількість учнів – різні речі. Так, у 1860 р. в селі налічувалося 84 дитини шкільного віку, а відвідувало школу 18 з них [10, 23]. Загалом, зростання учнівського контингенту представлено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Чисельний склад учнів народної школи в Лужку Долішньому (XIX – початок XX ст.)

роки (календарні і навчальні)	чисельність дітей шкільного віку	чисельність учнів
1836	–	16
1837	–	10
1851	–	11
1855	–	12
1860	84	18
1865	74	28
1867	–	28

1870/1871	–	55
1872/1873	–	68
2.05.1874	134	–
03.1889	–	94
26.03.1912	–	понад 200

Джерела: Status Scholarum Nationalium in Dioecesi Premisliensi R. G. catholici Anno 1837. Superiorem Inspectorem omnium Scholarum Dioeceseos agit. – Premisliae, 1837. – Р. 24; Шематизмъ училищъ народныхъ и ихъ учителей пѣдъ управительствомъ Консистеріи Перемыской русскои на рѣкъ 1851. – Перемишль, 1851. – С. 22; Шематизмъ народныхъ училищъ и учительскихъ лицъ пѣдъ управительствомъ рускои Перемыской Консистеріи на рѣкъ 1855. – Перемишль, 1855. – С. 24; Начертанье народныхъ училищъ и учительскихъ лицъ пѣдъ управительствомъ рускои Перемыской Консистеріи на годъ 1860. – Перемишль, 1860. – С. 23; Шематизмъ школъ народныхъ управляемыхъ Рускою Консистеріею Перемыскою на годъ 1865. – Перемишль, 1865. – С. 35; Филипчак І. З історії шкільництва на західній Бойківщині (від 1772–1930) // Літопис Бойківщини. – 1931. – Ч. 1. (перевидання часопису. – Випуск 1. Числа 1, 2 за 1931 – 1933 рр. – Львів: Каменяр, 2009) – С. 100, 122; ЦДІАУ у Львові. – Ф. 178. – Оп. 2. – Спр. 1535. – Арк. 8зв, 9, 77; Спр. 2859. – Арк. 58.

Зауважимо, що у ХІХ ст. відвідування українськими дітьми шкіл було доволі низьким, чому, до речі, сприяла ліквідація в Галичині 1812 р. обов'язковості навчання. Українські школи значно відрізнялися від звичайних шкіл західних провінції Габсбурзької монархії. 1863 року, наприклад, у Зальцбурзі, Тиролі, Чехії, Моравії, Шлезьку не було дітей шкільного віку, які б не навчалися. Права на отримання початкової освіти поширювалися на всі ці краї однаково. Тому там діти від 6 до 12 років обов'язково залучалися до школи. Інше становище було в Східній Галичині, де у 1843 р. лише 14 % дітей шкільного віку відвідували школу, а в 1863 р. – на 100 дітей шкільного віку припадало лише 23 учні [37, 16–17]. Стан відвідування школи в Лужку Долішньому відображав загальногалицькі тенденції: 1860 р. у селі навчалось 21,4 %, 1865 р. – 37,8 % дітей шкільного віку.

Покращення фреквенції поступово відбулося лише після затвердження 20 серпня 1870 р. «Шкільного і навчального порядку для загальних шкіл народних», який передбачав обов'язкове навчання дітей віком від 6 до 14 років [16, 112]. Попри це, досягти стовідсоткового відвідування було важко. Історичні документи дають змогу з'ясувати й статеву складову фреквенції учнів. Зокрема протокол реорганізаційної

комісії від 2 травня 1874 р. засвідчує наявність у лужководолішньому шкільному «закресі» 66 хлопців і 68 дівчат шкільного віку [22, 83в.]. Проте серед дітей, що відвідували школу на той час переважали хлопці. Скажімо, у 1870/1871 шкільному році навчалось 40 хлопців і 15 дівчат, у 1872/1873 ш.р. – 53 хлопці і 15 дівчат [22, 9]. Певне уявлення про наповнюваність шкільних відділів дає звіт Б. Барановського, згідно з яким на березень 1889 р. у «нижчому» відділі (молодші учні) навчалось 62, у «вищому» (старші учні) – 34 дітей [23, 58]. На жаль, за браком джерел не можна простежити наповнюваність класів у пізніший час.

Зміст навчально-виховної діяльності школи села Лужок Долішній також не завжди можна чітко окреслити. Звісно ж, певні типи шкіл працювали за визначеними державними та церковними органами програмами. Для прикладу, у парафіяльних школах вивчали малий і великий катехизм, українське читання і письмо, скоропис, українську та церковнослов'янську граматику, переклад вечірні та утрени на українську мову з церковнослов'янської, арифметику, співання церковних і духовних пісень, читання і письмо польське [8, 137].

Тривіальні школи працювали за програмою нормальної школи, але на відміну від останніх не дотримувалися ригористичних вимог щодо навчання німецької мови. Навчальними предметами у тривіальних школах були: читання польське і німецьке, письмо, рахунок «по-польськи», а часом і «по-німецьки» (це залежало від учителя або декана); мала граматики польська, граматики німецька, мовлення польське і переклад з німецької мови на польську. «Політична устава шкільна» (закон 11.8.1805 р.) твердила: тривіальна школа повинна працювати в тому напрямі, щоб у ній діти добре навчалися релігії Ісуса Христа і набули належних поглядів на речі, з якими стикаються, і на стосунки, якими пов'язані, задля такого використання речей і стосунків, які християнська моральна наука приписує [16, 62, 65]. Тому обов'язково вивчалася релігія. Кількість навчальних годин на тиждень як у парафіяльній, так і тривіальній школах сягала 28. На жаль, реорганізаційна комісія у протоколі від 2 травня 1874 р. не вказала: чи в школі Лужка Долішнього кількість годин релігії на тиждень перевищувала 17, а отже, чи потребувала школа окремого катехита.

Замість підручників, зазвичай, використовувалися богослужбові та інші релігійні книги. У 1815 р. перемиський єпископ М. Левицький видав книгу «Наука християнская по ряду катехизма нормального къ пользе дітей парафіяльныхъ», а в 1816 р. – «Букварь словенорускаго языка». Це були підручники для українських народних шкіл, які пізніше неодноразово перевидавалися [5, 23].

Методи навчання у народних школах також визначалися законом від 1805 р., причому акцент ставився на механічному запам'ятовуванні навчальної інформації. «Перша виняткова активна сила душі у дитини, – декларувалося в цьому документі, – є пам'ять. Однак, щоб досягнути відповідний розвиток всіх влад духовних, повинна вона не тільки пам'ять сформувати, але вимагає також розум і серце виховувати. Тільки в міру потреб дітей належить їм приділяти відповідних понять і будити їх почуття, але тільки такі, які для людей їх стану і покликання є обов'язкові і корисні, яких головною метою є моральність і які надається у тому класі підданих до розбудження моральності» [16, 62–63]. Отже, навчання повинно було характеризуватися ще й становоорієнтованим підходом.

У другій половині XIX ст. зміст навчання уже в етатичних школах дещо змінився. Відповідно до закону про шкільництво від 14 травня 1869 р., перед народною школою ставилося завдання виховувати дітей на морально-релігійних засадах, розвивати діяльність їх духу, озброювати знаннями і «зручностями», необхідними для дальшої освіти у житті. Обов'язковими предметами для народної школи визначено: релігію (Закон Божий), мову рахунки, важливі знання з науки природи, землепису та історії, з особливим поглядом на вітчизну та її закони, письмо, науку геометричних форм, співи, тілесні вправи. Дівчата мали навчатися також жіночих ручних робіт і домашнього господарства [16, 111].

Під час перевірки роботи Лужководолішньої школи інспектором Б. Барановським 1889 р., який відзначив, що вже 10 літ школа «не видавала жодних помітних результатів», було з'ясовано навчальні успіхи учнів з певних предметів. Так, у «вищій відділі» читання учнів було трохи «повільне, але уважне», «письмо виразне». Письмові роботи, і польські, і руські, виявилися «порядно писані». З'ясовано, що навчання рахунків проводиться ефективно, щоправда не завжди методично правильно. У «нижчому відділі» діти добре читали «Буквар», а також «писали диктант досить добре». Крім того, місцевому пароху Полянському, який навчав дітей релігії, рекомендувалося екзаменувати учнів [23, 58 – 58зв.]. При цьому краєвий інспектор радив Дрогобицькій окружній шкільній раді звернутися до Перемишльської греко-католицької консисторії за дозволом вчителю О. Гіжовському навчати релігії декількох дітей місцевих німецьких колоністів римо-католицького віровизнання [23, 67зв.–68]. Невідомо, однак, чи це було реалізовано.

Розкриваючи рівень *матеріального забезпечення* школи в селі Лужок Долішній, зупинимося на таких його складових: шкільний будинок і навчальне приладдя, шкільна земельна ділянка, оплата праці учителя.

Як випливає зі звітів низки шкільних комісій, що працювали в Лужку Долішньому, перший власне шкільний будинок було побудовано о. В. Лещинським (він займав місцеву парафію у 1801 – 1842 рр., що дає загальні хронологічні рамки побудови школи) [22, 43зв.]. Візитатор парафії 1852 р. зауважив, що шкільний будиночок малий і в середньому стані [40, 237]. Проте, у 1856 р. син священика Андріан Лещинський відібрав цей будинок, а громада почала будувати нове приміщення [22, 44]. На час роботи реорганізаційної комісії 2 травня 1874 р. нова будівля вже існувала, але напередодні в ній згорів дах. Тож комісія констатувала конечну потребу реставрування шкільного будинку, побудову нового даху, комину з цегли, прибудову кухні. При цьому було зауважено, що ця робота просувається (чому особливо сприяє місцевий війт), а тим часом винаймається «будинок до навчання і ізби на науку шкільну» [22, 6]. Наступна комісія 4 березня 1881 р. у своєму протоколі відзначила, що в Лужку Долішньому є «будинок шкільний давний в лихім стані», але гміна вже «почала ставити новий» [22, 29]. Зауважимо, що проти будівництва виступили власники панського маєтку, не бажаючи виділяти кошти на цю справу. Проте під час судового розгляду 3 жовтня 1879 р. вони відмовилися від протесту [22, 33зв.]. Тож громаді й «обширу двірському» довелося будувати нову школу, причому більш об'ємну, з огляду на зростання кількості учнів. На початок 1912 р., згідно з документами Дрогобицької окружної шкільної ради, в Лужку Долішньому шкільна будівля складалася з двох навчальних зал [22, 70].

Піклування щодо стану будівлі лягало на плечі її фундаторів – гміни і панської садиби, які, відповідно до розпорядження РШК від 8 червня 1875 р., були зобов'язані утримувати «шкільний будинок і призначене для навчання помешкання» в доброму стані, дбати про освітлення та внутрішнє облаштування школи, постачати до школи матеріал для опалення. Видатки розподілялися між громадою та садибою поміщика відповідно до сплачуваних податків (на той час громада Лужка Долішнього платила податки на суму 1266 золотих ринських і 42 крейцери, а поміщицький маєток – 45 злр. 60 кр.) таким чином: на кожні 100 злр. «обшир двірський» давав 1 злр. і 16 кр., а гміна – 98 злр. 84 кр. [22, 2зв., 8зв.]. Власне поміщицька садиба, відповідно до організаційних ухвал від 8 червня 1875 р. та 31 грудня 1894 р., зобов'язана була постачати на опалення школи 3 сяги дерева щороку вартістю 14 зл. 40 кр. [22, 3зв., 58 – 59]. Розмір кожного сягу становив 6 стіп у висоту, 6 стіп у ширину та 3 стопи в глибину. Щороку в першій половині листопада керівник місцевої шкільної ради або його заступник повинен був повідомити власників добр Лужка Долішнього з роду Стрілецьких про необхідність безоплат-

ного надання цих сягів. Проте в 1907 р. з невідомих причин власниця «обширу двірського» в Лужку Долішньому пані Стрілецька з невідомих причин відмовилася виконувати цю повинність, як і обов'язок постачати дерево на опалення помешкання вчителя [22, 72 – 73]. Організаційні ухвали також розглядали питання видатків на «шкільні приладдя», оплачувати які зі свого фонду була зобов'язана окружна шкільна рада, а саме на крейду, губку, папір, атрамент (чорнило) та інші «потреби шкільні і урядові» витратити 10 злр. щорічно [22, 3зв.]. З 1 вересня 1912 р. передбачалося збільшити видатки на шкільні потреби з 20 крон (це колишні 10 зл. – Авт.) до 30 крон на рік [22, 68зв.].

Зауважимо, однак, що 1894 р., з огляду на прийняття нового шкільного статуту, РШК дещо змінила квоти фінансових видатків гміни і панської садиби на школу. Її постанова стверджувала, що, відповідно до оплачених в 1892 р. безпосередніх податків і зміни податкових квот, на кожні 100 зл. видатків «обшир двірський» у Лужку Долішньому дає 9 зл. 75 кр., гміна – 90 зл. 25 кр. [22, 58зв.]. Крім того, декларувалося, що при наступних змінах податкових норм змінюватиметься і квота видатків двору та гміни на утримання школи.

Оплата праці також забезпечувалася фундаторами. Відомо, що на 1836-1837 рр. учитель парафіяльної школи в Лужку Долішньому Андрій Леховин отримував річну платню у розмірі 130 флоринів [49, 22; 18, 100]. У цей час в школі навчалося 10-16 учнів, тож для кожного з них вартість навчання обходилася у 8-10 фл. щорічно. А це значно вище, ніж в інших школах Самбірщини та Дрогобиччини, де на 1836 р., за підрахунками І. Филипчика, вартість навчання в парафіяльці становила приблизно 2 фл. 54 кр. [18, 105].

У наступні роки оплата праці вчителя школи в Лужку Долішньому різко знизилася, (можливо, через низьку відвідуваність учнів та відсутність належної уваги з боку керівництва громади і пароха), що було однією з основних причин нетривалого вчителювання дяків у школі. За шкільним шематизмом 1851 р. дяк Яків Билильський отримував 9 ринських на рік за те, що навчав 11 дітей. Цікаво, що у школі с. Лука (12 учнів) дяк Андрій Пукач заробляв 30 ринських, а в Городищі (13 учнів) вчитель Йосип Терлецький – 31 злр. [28, 22]. Не змінився стан речей і через чотири роки. Новий вчитель дяк Теодор Петрик навчав 12 дітей і отримував платню 9 злр. і 36 кр. [27, 24]. У 1860 р. йому платили всього 10 зл. 8 кр., у той час як помічник вчителя в с.Пруси Атанасій Сілецький, навчаючи таку ж кількість учнів (18 осіб), отримував удвічі більше – 21 зл. 10 кр. (плата інших дяків і вчителів в навколишніх селах Мокрянського деканату сягала 90 зл.) [10, 23]. Через п'ять років ситуа-

ція видалася ще більш сумною: «вчитель-сотрудник» Теофіль Нижанківський, даючи освіту 28 дітям, отримував ті ж 10 зл. 8 кр., при тому, що згаданий А. Сілецький у Прусах навчав всього 20 учнів, але заробляв 80 зл. на рік [29, 35].

Покращилася справа з оплатою праці вчителя лише після перетворення школи на тривіальну. У 1867 р. платня вчителя школи в Лужку Долішньому Ігнатія Смишкевича становила 180 зл. (на той час стільки ж заробляли вчителі тривіальних шкіл в Літині та Волощі, 200 злр. – в Дорожові, Біліні Великій, Нагуєвичих, Волі Якубовій, але в Прусах і Білинці Малій – 80, а в Тинові – 60 зл.) [18, 122]. Напередодні реорганізації школи на етатичну, оплата праці вчителя в Лужку Долішньому складалася з таких «датків»: 1) дотація в готівці – 55 зл.; 2) дохід з 7 моргів 296 квадратних сажнів шкільного ґрунту – 35 зл. 49 кр.; 3) натуралії: 20,5 мішків жита по 2 зл. 14 кр. і 20,5 мішків ячменю по 1 зл. 53 кр. (разом вартістю 75 зл. 23,5 кр.); 4) три сяги дерева на опалення житла вчителя вартістю 4 зл. 80 кр. за сяг (всього – 14 зл. 40 кр.). В цілому, відповідно до фундаційного акту (1865 р.) «дотація» становила 180 зл. 13 кр., при чому майже всі кошти і продукції сплачувала гміна, а «обшир двірський» – три сяги дерева та 1 зл. готівкою [22, 8].

Після реорганізації школи змінилися підходи щодо рівня та нарахування оплати праці педагога. Відповідно до австрійського законодавства, а також на основі статуту від 2 травня 1873 р. учитель сільської етатичної школи мав отримувати не менше 300–400 злр. платні на рік. Тож реорганізаційна комісія 2 травня 1874 р. в Лужку Долішньому, залишивши у тому ж вигляді усі попередні доходи вчителя (180 злр. 13 кр.), постановила доплачувати йому готівкою з окружного шкільного фонду 119 зл. 87 кр., що, зрештою, й затвердила РШК 8 червня 1875 р. [22, Зв.]. Щоправда, надалі до організаційної ухвали РШК в пункт, що регулював оплату працю, було внесено зміни. Відбулося це на прохання гміни та учителя, які звернулися з відповідним проханням до Дрогобицької окружної шкільної ради, котра у свою чергу повідомила РШК. Зрештою, 4 березня 1881 р., згідно з постановою РШК від 20.12.1880 р., в Лужку Долішньому працювала комісія на чолі зі окружним шкільним інспектором Е. Фангором. У присутності представників громади та управителя добр «обширу двірського» Віктора Шиманського було розглянуто прохання громади щодо переведення «датку» вчителеві збіжжям на готівку. Аргументувалося прохання таким чином: «щороку різний врожай», «деякі господарі в одному році жита, в іншому році ячменю не зтягують», а «збирання того збіжжя по халупах ... є з великими труднощами і негідностями, що трудно часом перестерігати, щоби збіжжя те в добрій

якості було даване, через що вчителеві кривди стаються...» [22, 34]. 15 червня 1881 р. комісією було складено протокол з тимчасовим вчителем місцевої школи Юрієм Держком «в справі реорганізації датку конкуренційного». У ньому він повідомив, що громада збіжжя нерегулярно постачала і «часто дуже лихе вдіяла». Зважаючи на це, вчитель також просив дозволу перевести ці натуралії в готівку [22, 32зв.]. 12 вересня 1881 р. окружна шкільна рада в Дрогобичі відзвітувала до Львова про результати роботи і висновки комісії, спираючись на які РШК дала дозвіл на зміну плати вчителю збіжжям на плату готівкою.

Згодом довелося знову змінювати організаційну ухвалу щодо оплати праці вчителя. З'ясувалося, що школа володіє не 7 моргами ґрунту, а 5 моргами і 769 кв. сажнями, тож дохід з нього становить не 35 зл. 49 кр., а 12 зл. 12 кр. [22, 62]. Через це окружний шкільний фонд змушений був покривати недобір у розмірі 23 зл. 37 кр. Тому РШК доручила перевірити «посілість ґрунтову» школи в Лужку Долішньому [22, 54–54зв.]. 4 січня 1888 р. Дрогобицька окружна шкільна рада відзвітувала до Львова, що під час переведення школи на етат у 1874–1875 рр. не було досліджено площу шкільного ґрунту, а реорганізаційна комісія послалася на «тогочасні твердження мужів довіри». Беручи до уваги ці обставини, окружна шкільна рада просила РШК внести зміни до організаційної ухвали, затвердивши дохід з ґрунту у розмірі 12 зл. 12 кр. [22, 56], що й було зроблено.

Чергова організаційна ухвала 1894 року, прийнята з огляду на затвердження у тому році нового шкільного статуту, регламентувала оплату праці педагога таким чином: учитель школи в Лужку Долішньому стосовно зарплати та «інших службових користей» зараховується до V класу оплат. Для покриття цього видатку мають служити: а) доходи зі шкільного маєтку (ґрунт 5 моргів 769 кв. сажнів) – 12 зл. 12 кр.; б) доходи в натураліях (3 сяги дерева на опал вартістю 14 зл. 40 кр.) від «обширу двірського», «відповідно до давнішого зобов'язання»; в) від гміни Лужка Долішнього грошові датки у розмірі 6 % від щорічно сплачених безпосередніх та державних податків; г) решта покриватиметься зі шкільного краєвого фонду [22, 59–59зв.]. Зауважимо, що перехід до шестивідсоткових відрахувань, що обчислювалися на основі суми щорічно сплачених гміною податків, призвело до зменшення оплати праці вчителя. 10 липня 1894 р. відбулося засідання ради гмінної, яка розглянула рескрипт окружної шкільної ради в Дрогобичі від 23 червня 1894 р., що зобов'язував гміну з 1 січня 1895 р. до сплати вчителеві згаданих 6 % від річних податків. При цьому виявилось, що ця сума становитиме 88 зл. 71 кр., а раніше ж гміна сплачувала вчителю 130 зл. 23 к.

(55 зл. готівкою, та 75 зл. 23 кр. збіжжям, згодом також готівкою. – Авт.) [22, 65]. Звісно, рада гмінна прийняла відповідні ухвалу та декларацію про сплату надалі кожним із податкових контрибунтів громади шести-відсоткової надбавки до податків [22, 67].

На початку ХХ ст. учитель школи в с. Лужок Долішній Григорій Винницький, що належав до ІV класу оплати праці, офіційно отримував 1700 крон [24, 2зв.]. До нашого часу дійшла цікаве рішення уряду податкового і уряду депозитів судових в Дрогобичі затримати Григорію Винницькому з 1 липня 1917 р. подальшу виплату річної зарплатні (1700 крон) з краєвого шкільного фонду [22, 77]. Виявилось, що Г. Винницький користувався шкільним ґрунтом, доходи з якого склали 18 крон і 54 гр., але не сплачував податки. З нагоди цього випадку, РШК доручила Дрогобицькій окружній шкільній раді слідкувати за доходами вчителів з кожної парцели ґрунту і сплатою з них податків [22, 78 – 80].

Про земельне забезпечення школи збереглося чимало суперечливої інформації. Перші дані про розмір шкільної земельної ділянки датуються 2 травня 1874 р. У цей день реорганізаційна комісія відзначила, що школа володіє ґрунтом площею 7 моргів і 296 кв. сажнів, котрі, як зазначалося, приносять річний дохід 35 злр. 49,5 кр. [22, 8]. Вище йшлося, що у 1887 році було встановлено реальні розміри цієї ділянки – 5 моргів і 769 кв. сажнів з доходом а 12 зл. 12 кр. Ця ділянка збереглася до початку ХХ ст. На 1917 р. шкільний маєток в Лужку Дольному складався з парцели «будівельної» № 104 (на ній збудовано школу. – Авт.), та парцел №№ 248, 919, 920, 921, 2875, 2876, 2877, 3717, 3718, які, не враховуючи парцелу будівельну, займали 2 га 41 а 33 м² з чистим кадастровим доходом 18 крон 54 гр. на рік й слугували винятково до вжитку вчителя школи [22, 77зв.–78].

Майже одразу після реорганізації школи на етатичну в Лужку Долішньому між греко-католицькою парафією та місцевою шкільною радою розгорівся конфлікт з приводу належності шкільного ґрунту. Місцевий парох Петро Полянський стверджував, що внаслідок помилки школі «неправно» були передані «дяківські ґрунти», які насправді завжди належали греко-католицькій церкві. У зв'язку з цим він неодноразово (11.11.1876 р., 1.3.1879 р., 13.2.1880 р., 15.1.1881 р., 23.3.1881 р., 29.6.1881 р., 23.3.1882р.) звертався до Перемишльської консисторії, прохаючи посприяти поверненню ґрунтів. Звісно, консисторія, відстоюючи майнові інтереси парафії, регулярно повідомляла РШК, вимагаючи цю «дуже наглу справу окончательно зрішити» [22, 14–14зв., 16, 19–19зв., 25 – 25зв.]. При аналізі документів впадає у вічі суперечність у розмірах «присвоєного» школою ґрунту, які наводили парох та кон-

систорія – 5, 6, 7 моргів. Тож, очевидно, місцевий священник не вельми добре орієнтувався у тому, скільки ж власне церковної землі опинилося в користуванні школи.

Зважаючи на прохання консисторії, РШК декілька разів наказувала Дрогобицькій окружній шкільній раді розібратися в цій ситуації, звернутися за документами до архіву і Прокуратурі Скарбу, використати інвентар парафії та матеріали Францисканської метрики 1820 р. щодо земельних наділів в Лужку Долішньому.

Спеціальна комісія окружної шкільної ради, яку у травні 1878 р. було надіслано до Лужка Долішнього, дійшла висновку що ґрунти, які за помірою 1853 р. були виділені на школу складають, відповідно до інвентаря 1820 р., 4 морги 665 кв. сажнів та ділянку під забудову (67 кв. сажнів) і є частиною земельної власності греко-католицької парафії [22, 15, 45–45зв.]. Такий висновок не задовольнив шкільні власті, і в грудні 1882 р. до Лужка Долішнього було скеровано ще одну комісію. Саме вона найбільш ґрунтовно розібралася у справі. Було, зокрема, з'ясовано, що школа володіє такими парцелями: перцела будівельна – 67 кв. сажнів та 11 парцел площею 4 морги і 665 кв. сажнів. Усі вони є кадастровими та значаться в метриці 1820 р. і парафіяльному інвентарі з 1844 р. як власність греко-католицької церкви в Лужку Долішньому. Ще 30 листопада 1799 р. вони були передані в користування місцевого дяка, котрий зобов'язаний був навчати дітей. Проте, розпорядженням від 12 травня 1865 р. цісарський повітовий уряд в Дрогобичі реорганізував парафіяльну школу на тривіальну і зарахував ґрунти, що знаходилися в посіданню дяка-вчителя до дотації новозакладеної школи в Лужку Дольному, «і від того часу школа *ipso fakto* зазначеними ґрунтами володіє» [22, 43зв.]. Зваживши на це, а також врахувавши висновок Прокуратурі Скарбу, яка визнала безсумнівну власність церкви в Лужку Долішньому на ці землі, комісія зробила висновок, що «навіть ґрунт де стоїть шкільний будинок (парцела № 104. – Авт.) не може бути визнаний власністю школи [22, 43зв.–44]. Попри це, 5 лютого 1883 р. РШК повідомила намісництво, що прохання Перемишльської греко-католицької консисторії повернути шкільні ґрунти парафії в Лужку Долішньому вона не визнає, бо ці землі знаходять у володінні місцевого шкільного фонду [22, 47–47зв.].

Висновки. Підсумовуючи, відзначимо, що інституційний (структурний, кадровий тощо) розвиток школи у с. Лужок Долішній відзначався як загальними, характерними для інших сільських шкіл процесами, так і особливими, притаманними винятково їй подіями. Перші визначалися політикою держави та церкви щодо шкільної освіти, інші – ініціативою громади, вчителів і батьків. Загалом, дане дослідження, не вичерпує всіх

питань, пов'язаних з історією школи в Лужку Долішньому. Сподіваємося, що в майбутньому історики-краєзнавці більш глибоко з'ясують віхи розвитку шкільництва в селі, наприклад у 1919 – 1939 рр. та пізніші часи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баїк Л. Стан народної освіти і педагогічної думки на західноукраїнських землях в період панування Австро-угорської монархії / Л. Баїк, Б. Мітюров. – Дрогобич, б.в., 1965. – 60 с.

2. Благий В.Б. Шкільництво в Галичині на поч. ХХ ст.: історико-соціологічний аспект / В.Б. Благий. – Львів, б.в., 1999. – 75 с.

3. Галів М. З історії школи в с. Лужок Долішній (ХІХ – поч. ХХ ст.) / М. Галів // Старожитності Дрогобиччини. – Дрогобич. – 2010. – № 3 – 4. – С. 38–40.

4. Добрянський Б. Унятичі: нові архівні дані / Б. Добрянський // Дрогобиччина – земля Іван Франка: Збірник географічних, історичних, етнографічно-побутових матеріалів та мемуарів. – Дрогобич: «Відродження», 1997. – Т. 4. – С. 177–184.

5. Киричук Ю. Шкільна освіта в Галичині в кінці ХVІІІ – початку ХІХ ст. / Ю. Киричук, І. Шапірко // Республіканець. – Львів. – 1994. – № 1 (9). – С. 21–27.

6. Лаба В. Історія села Грушів від найдавніших часів до 1939 року / В. Лаба. – Львів, б.в., 2008. – 100 с.

7. Лозинський М. Українська школа в Галичині / М. Лозинський // Нова громада. – Київ, 1906. – № 10. – С. 96 – 112, № 11. – С. 51–71.

8. Матеріали до історії галицько-руського шкільництва ХVІІІ і ХІХ вв. // Українсько-руський архів. – Львів: З друкарні НТШ, 1909. – Т. ІV. – С. 1–200.

9. Матеріяли до культурної історії Галицької Русі ХVІІІ і ХІХ віку, зібрані Мих. Зубрицьким, Юр. Кмітом, Ів. Кобилецьким, Ів. Е. Левицьким і Ів. Франком, видані під редакцією Івана Франка. – Львів: Накл. НТШ, 1902. – 328 с.

10. Начертанье народных училищъ и учительскихъ лицъ подъ управительствомъ руской Перемыской Консистеріи на годъ 1860. – Перемишль : Типомъ Михайла Диковского, держателя печатни руского собора крылошанъ, 1860. – 31 с.

11. Петрів Р. Реалізація національної ідеї українців Східної Галичини в розвиткові українського шкільництва (1772 – 1916) / Р. Петрів // Бойківщина. Науковий збірник Науково-культурологічного товариства Бойківщина. – Т. 1. – Дрогобич, 2002. – С. 152–159.

12. Провінційний Синод у Замості 1720 року Божого. Постанови. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. – 300 с.

13. Свистун Ф. Прикарпатская Русь подъ владініемъ Австріи / Ф. Свистун. – Львовъ, 1895. – Т. 1. – 350 с.

14. Сов'як П. Школа в селі Гаях / П. Сов'як // Галицька зоря. – Дрогобич. – 1998. – № 166, 2 жовтня. – С. 3.

15. Стинська В.В. Система шкільництва в Галичині (кінець ХІХ – початок ХХ ст.): Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01. – Івано-Франківськ, 2004. – 20 с.

16. Ступарик Б. Національна школа: витоки, становлення: навчально-метод. Посібник / Б. Ступарик. – К. : ІЗМН, 1998. – 336 с.
17. Ступарик Б.М. Шкільництво Галичини (1772 – 1939) / Б.М. Ступарик – Івано-Франківськ, б.в., 1994. – 144 с.
18. Филипчак І. З історії шкільництва на західній Бойківщині (від 1772 – 1930) / І. Филипчак // Літопис Бойківщини (перевидання). – Випуск 1. Числа 1, 2 за 1931 – 1933 рр. – Львів : Каменяр, 2009. – С. 65–132.
19. Франко І. Наші народні школи і їх потреби / І. Франко // Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – Т.46. – Кн. 2. – К., 1986. – С. 108–115.
20. Франко І. Що коштують наші народні школи? / Іван Франко // Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – Т.44. – Кн. 1. – С. 145–150.
21. Ханас В. Село Гаї Верхні крізь призму століть (короткий нарис історії та культури населеного пункту від найдавніших часів до 50-х рр. ХХ ст.) / В. Ханас. – Дрогобич : Коло, 2009. – 80 с.
22. Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДАУ у Львові). – Ф. 178. – Оп. 2. – Спр. 1535.
23. ЦДАУ у Львові. – Ф. 178. – Оп. 2. – Спр. 2859.
24. ЦДАУ у Львові. – Ф. 178. – Оп. 2. – Спр. 5371.
25. ЦДАУ у Львові. – Ф. 667. – Оп. 1. – Спр. 23.
26. ЦДАУ у Львові. – Ф. 667. – Оп. 1. – Спр. 24.
27. Шематизмъ народныхъ училищъ и учительскихъ лицъ пѣдъ управительствомъ рускои Перемыской Консистеріи на рѣкъ 1855. – Перемишль : Типомъ руск. Собора Крылошанъ, 1855. – 30 с.
28. Шематизмъ училищъ народныхъ и ихъ учителей пѣдъ управительствомъ Консистеріи Перемыской русскои на рѣкъ 1851. – Перемишль : Печатію Собора русскихъ Крылошанъ, 1851. – 30 с.
29. Шематизмъ школъ народныхъ управляемыхъ Рускою Консистерією Перемыскою на годъ 1865. – Перемишль : Типомъ Михайла Диковского, заимника печатни рускою собора крылошанъ, 1865. – 51 с.
30. Шологон Л. Стан української початкової та середньої освіти в Галичині (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) / Л. Шологон // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – Івано-Франківськ, 2004. – № 10. – С. 87–92.
31. Archiwum Państwowe w Przemyślu. – Zespół: Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego (далі – АРР. – АВГК). – Sygn. 305.
32. Baranowski В. Szkolnictwo ludowe w Galicyi w swym rozwoju liczebnym od r. 1868 do r. 1909 / В. Baranowski. – Lwów, 1910. – 47 s.
33. Baranowski М. Pogląd historyczny na zmiany w ustroju szkół ludowych w Galicji po roku 1772 / М. Baranowski // Rodzina i Szkoła. – 1896. – Nr 18. – S. 420–428.
34. Budzyński Z. Ludność pogranicza polsko-ruskiego w drugiej połowie ХVІІІ wieku. Stan, rozmieszczenie, struktura wyznaniowa i etniczna. Т. 2. – Przemyśl-Pieszów, 1993. – 520 s.
35. Fiutowski Т. Szkolnictwo ludowe w Galicyi w dobie porozbiorowej. – Lwów, 1913. – 80 s.

36. Kalendarz Tygodnika Drohobyckiego jraz Szematyzm i Skorowidz na rok 1913. – Drohobycz : Nakł. Redakcyi «Tygodnika Drohobyckiego», 1913. – 70 s.
37. Kilka slow o szkołach w Galicji w roku 1845. – Posnan, 1845. – 40 s.
38. Mayer Z. Z krainy nędzy. Stanowisko nauczyciela ludowego w stosunku do naszego społeczeństwa / Z. Mayer. – Nowy Sącz, 1899. – 86 s.
39. Pelczar R. Szkolnictwo parafialne w ziemi przemyskiej i sanockiej (XIV–XVIII w.) / R. Pelczar. – Warszawa : Oficyna ASPRA-JR, 1998. – 224 s.
40. Pelczar R. Szkoły parafialne na pograniczu polsko-ruskim (ukraińskim) w Galicji w latach 1772 – 1869 / R. Pelczar. – Lublin : Wydawnictwo KUL, 2009. – 343 s.
41. Rzemieniuk F. Unickie szkoły początkowe w Królestwie Polskim i w Galicji 1772 – 1914 / F. Rzemieniuk. – Lublin : Towarzystwo Naukowe KUL, 1991. – 348 s.
42. Schematismus des Königreiches Galizien und Lodomerien zur das Jahr 1820. – Lemberg : Joseph Johann Piller, 1820. – 594 s.
43. Schematismus des Königreiches Galizien und Lodomerien zur das Jahr 1826. – Lemberg : Joseph Johann Piller, 1826. – 613 s.
44. Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro anno domini MDCCCXXX conscriptus per A.R. Josephum Lewicki Cappelanum Episcopalem. – Premisliae : Impressum in Typographia Episcopali Rit. Graeci, 1830. – 207 p.
45. Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos gr. cathol. Premisliensis pro anno domini MDCCCXXXI. – Premisliae : Impressum in Typographia Episcopali Rit. Graeci, 1831. – 207 p.
46. Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro anno domini MDCCCXXXIII conscriptus per A.R. Josephum Lewicki Cappelanum Episcopalem. – Premisliae : Impressum in Typographia Episcopali Rit. Graeci, 1833. – 194 p.
47. Schematismus universi venerabilis cleri dioeceseos graeco catholicae Premisliensis pro anno domini MDCCCXXXV conscriptus. – Premisliae : Impressum in Typographia Episcopali Rit. Graeci Cath., 1835. – 194 p.
48. Schmitt H. Szkoły ludowe w Galicyi w roku 1873/74 / H. Schmitt // Szkoła. – 1874. – Nr 46. – S. 427–429; Nr 47. – S. 439–442; Nr 48. – S. 453–454; Nr 49. – S. 457–459; Nr 50. – S. 469–470; Nr 51. – S. 477–481; Nr 52. – S. 489–492.
49. Status Scholarum Nationalium in Dioecesi Premisliensi R. G. catholici Anno 1837. Superiorem Inspectorem omnium Scholarum Dioeceseos agit. – Premisliae : Impressum in Typographia Episcopali Rit. Gr. Cath., 1837. – 50 p.
50. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1875. – Lwów : Z drukarni A. J. O. Rogosza, 1875. – 837 s.
51. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1877. – Lwów : Z drukarni A. J. O. Rogosza, 1877. – 828 s.
52. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1878. – Lwów : Z drukarni A. J. O. Rogosza, 1878. – 812 s.
53. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1881. – Lwów : Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa, 1881. – 851 s.
54. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1882. – Lwów : Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa, 1882. – 866 s.

55. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1884. – Lwów : Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa, 1884. – 837 s.
56. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1885. – Lwów : Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa, 1885. – 842 s.
57. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1886. – Lwów : Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa, 1886. – 852 s.
58. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1887. – Lwów : Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa, 1887. – 854 s.
59. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1888. – Lwów : Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa, 1888. – 857 s.
60. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1898. – Lwów : Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa, 1898. – 1016 s.
61. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1899. – Lwów : Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa, 1899. – 1135 s.
62. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1905. – Lwów : Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa, 1905. – 1291 s.
63. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1906. – Lwów : Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa, 1906. – 1329 s.
64. Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem na rok 1907. – Lwów : Nakł. Galic. c.k. Namiestnictwa, 1907. – 1312 s.
65. Zbior ustaw i najwazniejszych rozporzadzen w sprawie szkolnictwa ludowego obejmujące ustawy szkolne z dnia 2 lutego 1885. – Lwów, 1885. – 89 s.

УДК 94(477)“1945-1952”

*Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ,
м. Дрогобич*

ДО ПРОБЛЕМИ ЧИСЕЛЬНОСТІ ПІДПІЛЛЯ У ДРОГОБИЦЬКІЙ ОКРУЗІ ОУН (1945 – 1952)

У статті вперше на основі аналізу раніше недоступних архівних матеріалів досліджується одне із найскладніших питань – чисельність підпілля. Показано динаміку у зміні кількості українських націоналістів. Автором доведено, що з роками чисельність підпілля поступово зменшується.

Ключові слова: чисельність, Дрогобицька округа ОУН, підпілля, націоналісти, референтура.

Pnytskyu V. The problem number underground in Drohobych district OUN (1945 – 1952). The paper based on analysis of previously unavailable archival material examined one of the toughest issues - the size of the underground. Shown to change the dynamics of Ukrainian Nationalists. The author proved that the number of years underground gradually decreases.

Key words: number, Drohobych vicinity OUN underground, Nationalists.